

УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ І ОХОРОНИ ТВАРИННОГО СВІТУ

У загальнотеоретичному тлумаченні управління в галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу як об'єкта загальнодержавного значення – це:

— по-перше, особливий інститут фауністичного права, який включає в себе сукупність правових норм, що визначають права і обов'язки державних, самоврядних та громадських органів з організації раціонального використання, відтворення тваринного світу та забезпечення його охорони;

— по-друге, діяльність відповідних органів управління стосовно тваринного світу.

У свою чергу, державне управління є формою здійснення функцій держави, які впливають зі змісту права державної власності на тваринний світ. Відповідно до ст. ст. 8, 15, 17 Закону «Про тваринний світ» державне управління в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу здійснюють Кабінет Міністрів України, Уряд Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, Міністерство екології та природних ресурсів України, Державний комітет України по лісовому господарству України щодо ведення мисливського господарства, Міністерство аграрної політики України щодо ведення рибного господарства, їх органи на місцях, інші державні органи.

У межах компетенції, визначеної законодавством України, Кабінет Міністрів України затверджує порядок видачі дозволів та встановлення лімітів на спеціальне використання тваринного світу, порядок здійснення полювання та ведення мисливського, рибного господарства, державного кадастру тваринного світу, правила і об'єкти рибальства, порядок надання у користування водоймищ з метою ведення рибного господарства, виконує інші повноваження.

Значну роль у галузі управління тваринним світом виконує Міністерство екології та природних ресурсів України, його органи на місцях. У межах повноважень, визначених Законом України «Про тваринний світ», цей орган виконавчої влади здійснює координацію діяльності інших спеціально уповноважених органів державної виконавчої влади у цій сфері, контроль за додержанням вимог фауністичного законодавства усіма підприємствами, установами, організаціями та громадянами; моніторинг тваринного світу, облік та державний кадастр тваринного світу, ведення Червоної книги України; розробляє та затверджує правила ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів тваринного

світу, використання тварин з метою одержання продуктів їх життєдіяльності, добування (придбання) диких тварин з метою утримання і розведення у неволі чи напіввільних умовах, інші нормативні акти, виконує інші повноваження у межах своєї компенсації.

Самоврядне управління в галузі використання, відтворення та охорони тваринного світу здійснюють місцеві ради та їх виконавчі органи в межах повноважень, визначених Законом України від 21 травня 1997 р. «Про місцеве самоврядування».

Громадське управління в галузі використання, відтворення та охорони тваринного світу здійснюють Українське товариство мисливців і рибалок. Товариство військових мисливців і рибалок, товариство «Динамо» в межах повноважень, визначених їх статутами та в межах їх діяльності на закріплених за ними мисливських угіддях. Крім цих громадських організацій, громадське управління у зазначеній галузі здійснюють Українське товариство охорони природи, Українська екологічна асоціація «Зелений світ», українське відділення Огеепреасе (Грінпіс) та інші громадські організації, у тому числі деякі громадські об'єднання регіонального рівня.

Основними функціями, тобто напрямками діяльності органів управління в галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу є: ведення державного кадастру тваринного світу;

моніторинг тваринного світу; розподіл і перерозподіл тваринного світу; планування заходів у галузі охорони і використання тваринного світу; державний та громадський контроль за охороною і використанням тваринного світу; вирішення спорів, пов'язаних з використанням тваринного світу.

Відповідно до ст. 51 Закону «Про тваринний світ» для забезпечення охорони й організації раціонального використання тваринного світу проводиться державний облік тварин та облік обсягів їх добування, а також ведеться державний кадастр тваринного світу, який містить систематизовану сукупність відомостей про географічне поширення видів (груп видів) тварин, їх чисельність і стан, характеристики середовища їх перебування і сучасного господарського використання та іншу необхідну інформацію. На підставі постанови Кабінету Міністрів України від 15 листопада 1994 р. № 772 «Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу» державний кадастр тваринного світу містить дані державного обліку тварин та облік обсягів їх добування за кількісними і якісними показниками, інші дані, необхідні для забезпечення охорони тваринного світу, планування, розміщення і спеціалізації мисливського господарства, рибного

господарства, оцінки ресурсів і прогнозу стану тваринного світу, організації проведення заходів щодо регулювання чисельності окремих видів диких тварин.

До тварин, які підлягають обліку і занесенню до кадастру, належать: тварини, визначені в установленому порядку як об'єкти мисливства, промислові водні безхребетні і промислові морські ссавці, комахи (шкідники лісу і рослин, корисні для лісу і сільськогосподарських культур); тварини, занесені до Червоної книги України, занесені до переліків, затверджених центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища України та іншими органами, а також тварини, що знаходяться в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду України, виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу. Об'єктом державного кадастру тваринного світу є також відповідні угіддя їх перебування (земельні, водні, лісові). Державний облік і державний кадастр тваринного світу в межах своїх повноважень ведуть центральні органи виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, лісового господарства, а також Міністерство аграрної політики України – щодо рибного господарства.

Однією з основних функцій управління є контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Завданням контролю у цій галузі є забезпечення дотримання вимог фауністичного законодавства всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Такий контроль може бути державним, громадським і відомчим.

Органами, які здійснюють державний контроль у цій галузі, є Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, його органи на місцях, місцеві органи державної виконавчої влади, інші державні органи, а також органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства України (ст. 52 Закону). Так, відповідно до Положення про Державну екологічну інспекцію Мінекобезпеки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. № 244, на Головну державну екологічну інспекцію, державні інспекції охорони Чорного і Азовського морів, державні обласні, міст Києва і Севастополя екологічні інспекції покладено контроль за дотриманням правил, норм щодо використання і охорони тваринного світу, а також за дотриманням встановленого порядку обліку тварин та обліку їх використання.

У межах своєї компетенції ці органи вповноважені: ставити вимоги щодо усунення порушень фауністичного законодавства; припиняти в установленому порядку використання тваринного світу, яке ведеться з порушенням законодавства;

припиняти незаконні дії або анулювати дозволи та встановлювати обмеження на використання тваринного світу, утримання, реалізацію, вивезення з України і ввезення на її територію диких тварин; зупиняти тимчасово в установленому порядку роботи, під час яких порушуються правила, норми, інші вимоги законодавства, до усунення порушень; здійснювати контроль за торгівлею мисливськими трофеями, виготовленням виробів з них; подавати позови про відшкодування збитків і втрат, заподіяних внаслідок порушення фауністичного законодавства; мають інші права.

Посадові особи цих органів, а також органів лісової та рибної охорони відповідно до законодавства мають право:

- давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення порушень фауністичного законодавства;

- перевіряти документи на право використання об'єктів тваринного світу, зупиняти транспортні (плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних засобів і суден, знарядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів;

- доставляти осіб, що порушують законодавство, до органів внутрішніх справ, місцевих органів влади;

- вилучати в осіб, що порушують законодавство в галузі охорони і використання тваринного світу, знаряддя добування (в тому числі рибних запасів), плавучі і транспортні засоби, обладнання та предмети, що були знаряддям правопорушення;

- вилучати незаконно добуту продукцію, а також відповідні документи;

- проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для попередження і розкриття порушень фауністичного законодавства;

- викликати громадян та посадових осіб для дачі усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними фауністичного законодавства;

- складати протоколи та розглядати справи про адміністративні правопорушення в галузі охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу.

Під час виконання службових обов'язків державні інспектори спеціальних підрозділів мають право носити форму встановленого зразка, табельну зброю та інші спеціальні засоби. Їм гарантується правовий захист їхньої честі, гідності, здоров'я і життя відповідно до законодавства України.

Громадський контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу здійснюється громадськими інспекторами охорони навколишнього природного середовища, повноваження яких визначаються Положенням про громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища, яке затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 5 липня 1999 р. № 150. Здебільшого, громадськими інспекторами охорони навколишнього (природного середовища виступають представники Українського товариства охорони природи, окремі громадяни, які реалізують свої екологічні права, визначені Законом «Про охорону навколишнього природного середовища». Громадські інспектори мають посвідчення встановленого зразка, які видаються головними державними інспекторами обласних екологічних інспекцій терміном на 3 роки. Вони повинні сприяти контрольним перевіркам державних інспекторів, вчиняти самостійно окремі контрольні повноваження.

Відомчий контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу зобов'язані здійснювати ті органи, у відомстві яких знаходяться підприємства, установи, організації, що використовують об'єкти тваринного світу.

Моніторинг тваринного світу є системою спостережень, збирання, обробки, передавання та аналізу інформації про стан об'єктів тваринного світу, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень. Моніторинг тваринного світу є складовою Державної системи моніторингу довкілля, Положення про яку на вимогу ст. 22 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391.

У юридичній літературі моніторинг відноситься до форм (методів) екологічного контролю.

У межах своїх повноважень моніторинг тваринного світу здійснюють центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади з питань лісового господарства, інші органи державної виконавчої влади, а також підприємства, установи і організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та об'єктів тваринного світу.

Розподіл і перерозподіл тваринного світу як функція управління – це діяльність спеціально уповноважених державних органів управління, спрямована на забезпечення раціонального використання, відтворення об'єктів тваринного світу.

Правовими формами розподілу і перерозподілу тваринного світу є:

- передача або придбання об'єктів тваринного світу у власність;
- надання дозволів на спеціальне використання тваринного світу;
- надання мисливських угідь і рибогосподарських водоймищ у користування;
- вилучення мисливських угідь і рибогосподарських об'єктів, об'єктів тваринного світу з користування.

Як відомо, Закон «Про тваринний світ» передбачає різні форми власності на об'єкти тваринного світу, набуті дозволенним законодавством шляхом. Законність набуття у власність об'єктів тваринного світу повинна бути підтверджена відповідними документами.

Однією із форм документа, що підтверджує право власності на тваринний світ, може бути дозвіл на спеціальне використання тваринного світу (Положення про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів та Положення про порядок установа лімітів використання природних ресурсів загальнодержавного значення, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459, з подальшими змінами і доповненнями).

Відповідно до цих положень дозволу на спеціальне використання тварин, занесених до Червоної книги України, тваринного світу континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення видають центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища та його органи на місцях; дозволу на використання об'єктів тваринного світу в межах мисливських угідь – центральний орган виконавчої влади з питань лісового господарства України та його органи на місцях; дозволу на спеціальне використання рибних ресурсів – Міністерство аграрної політики України та його органи на місцях.

Для здійснення таких видів використання тваринного світу, як мисливство і рибальство, підприємствам, установам, організаціям та громадянам надаються у користування земельні ділянки для ведення мисливського господарства та рибогосподарські водойми з видачою відповідних документів, які підтверджують це право користування. Порядок надання земельних ділянок та водойм у користування, так само як і їх вилучення, регулюється чинним земельним та водним законодавством України.